

mimo czasowej nieobecności w pracy z innych przyczyn, dodatek przysługuje w całości.

3. Nauczycielom, którym powierzono stanowiska kierownicze w szkołach (placówkach), przysługuje dodatek za uciążliwe warunki pracy na zasadach określonych w ust. 1, z tym że do czasu pracy, od którego uzależnione jest prawo do tego dodatku, wlicza się również faktycznie odbyte przez nauczycieli godziny hospitacji oraz godziny instruktażu i kontroli realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych wykonywanych w kontakcie z dziećmi i młodzieżą, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 1 i 2.

4. Nauczycielce w ciąży, przeniesionej do pracy nieuciążliwej na podstawie orzeczenia lekarskiego, stwierdzającego, że ze względu na stan ciąży nauczycielka nie powinna wykonywać pracy dotychczasowej, dodatek za uciążliwe warunki pracy przysługuje do dnia rozpoczęcia urlopu macierzyńskiego w wysokości średniej miesięcznej dodatku z okresu 3 miesięcy przed przeniesieniem.

§ 5. 1. Nauczycielowi skierowanemu na podstawie art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. — Karta Nauczyciela (Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357) do pracy w innej szkole, w innej miejscowości przysługuje dodatek za uciążliwość pracy.

2. Prawo do dodatku, o którym mowa w ust. 1, powstaje z pierwszym dniem miesiąca następującego po miesiącu, w którym nauczyciel został skierowany do pracy w innej szkole, a jeżeli skierowanie nastąpiło pierwszego dnia miesiąca — od tego dnia.

3. Prawo do dodatku za uciążliwość pracy ustaje z upływem okresu, na jaki nauczyciel został skierowany do innej szkoły, a w razie rozwiązania stosunku pracy przed upływem tego okresu — z dniem ustania prawa do wynagrodzenia zasadniczego.

4. Dodatek za uciążliwość pracy nie przysługuje w okresie nie usprawiedliwionej nieobecności w pracy, w okresach, za które nie przysługuje wynagrodzenie zasadnicze, oraz od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym nauczyciel zaprzestał wykonywania pracy.

§ 6. 1. W razie zbiegu tytułów do dodatku za trudne warunki pracy i za uciążliwe warunki pracy, z wyjątkiem dodatku, o którym mowa w § 3 ust. 1 pkt 3, przysługuje nauczycielowi prawo do jednego, wyższego dodatku; w razie zbiegu dodatku za trudne warunki pracy i za warunki wymienione w § 3 ust. 1 pkt 3 nauczycielowi przysługują obydwa dodatki.

2. W przypadku zbiegu tytułów do dodatku za trudne lub uciążliwe warunki pracy i za uciążliwość pracy przysługuje nauczycielowi prawo do dodatku z każdego tytułu.

§ 7. Wysokość dodatku za trudne i uciążliwe warunki pracy oraz za uciążliwość pracy określają odrębne przepisy.

§ 8. Dodatki za trudne i uciążliwe warunki pracy wypłaca się z dołu.

§ 9. Traci moc zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lipca 1997 r. w sprawie wykazu trudnych i uciążliwych warunków pracy oraz szczegółowych zasad wypłacania nauczycielom dodatku z tytułu pracy w tych warunkach (Monitor Polski Nr 47, poz. 459).

§ 10. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 września 1998 r., z wyjątkiem przepisu § 1 pkt 8, który wchodzi w życie z mocą od dnia 1 kwietnia 1998 r.

Minister Edukacji Narodowej: w z. *I. Dzierzgowska*

369

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ

z dnia 21 kwietnia 1998 r.

w sprawie wprowadzenia do nauczania szkolnego przedmiotu „Wiedza o życiu seksualnym człowieka” oraz zakresu jego treści programowych.

Na podstawie art. 4 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646 oraz z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. W szkołach podstawowych i ponadpodstawowych publicznych i niepublicznych posiadających uprawnienia szkół publicznych wprowadza się przedmiot „Wiedza o życiu seksualnym człowieka”, zwany dalej „przedmiotem”.

2. Zakres treści programowych przedmiotu określa załącznik do rozporządzenia.

§ 2. 1. Na realizację przedmiotu przeznaczają się następującą liczbę godzin w wymiarze rocznym:

- 1) w klasie V szkoły podstawowej — 4 godziny (w tym po 2 godziny, z podziałem na grupy chłopców i dziewcząt),
- 2) w klasach VI i VII szkoły podstawowej — 4 godziny (w tym po 1 godzinie, z podziałem na grupy chłopców i dziewcząt),

3) w klasie VIII szkoły podstawowej — 6 godzin (w tym po 1 godzinie, z podziałem na grupy chłopców i dziewcząt),

4) we wszystkich klasach szkół ponadpodstawowych — 6 godzin.

2. Z rodzicami uczniów klas szkoły podstawowej oraz z rodzicami uczniów szkół ponadpodstawowych przeprowadza się co najmniej jedno spotkanie informacyjne w roku szkolnym.

§ 3. 1. Udział ucznia w zajęciach przedmiotu nie jest obowiązkowy i nie wpływa na promocję ucznia. Na udział ucznia w zajęciach z przedmiotu zgodę w formie pisemnej wyrażają rodzice lub opiekunowie prawni po spełnieniu przez szkołę warunków określonych w § 2 ust. 2 i § 4 ust. 4. Po osiągnięciu pełnoletności o udziale w zajęciach decydują sami uczniowie.

2. Udział ucznia w zajęciach przedmiotu odnotowuje się na świadectwie szkolnym w części przeznaczonej na przedmioty i zajęcia nadobowiązkowe wpisem „uczestniczył(a)”.

§ 4. 1. Za zorganizowanie zajęć przedmiotu na terenie szkoły odpowiada dyrektor szkoły.

2. Plan realizacji treści programowych powinien stanowić spójną całość z pozostałymi działaniami wychowawczymi szkoły, a w szczególności:

- 1) wspierać wychowawczą rolę rodziny,
- 2) promować integralne ujęcie ludzkiej seksualności,
- 3) kształtować postawy prorodzinne, prozdrowotne i prospołeczne.

3. Szczegółowy program nauczania przedmiotu zatwierdza rada pedagogiczna szkoły, z uwzględnieniem potrzeb rozwojowych i środowiskowych uczniów, opinii rodziców oraz możliwości danej szkoły.

4. Przed przystąpieniem do realizacji zajęć nauczyciel przedmiotu wraz z wychowawcą klasy obowiązani

są przedstawić rodzicom pełną informację o celach i treściach realizowanego programu, literaturze, pomocach dydaktycznych i uzyskać ich aprobatę.

§ 5. Zajęcia przedmiotu mogą być prowadzone wyłącznie przez osoby mające przygotowanie pedagogiczne, które ukończyły studia, studia podyplomowe w zakresie nauk o rodzinie, lub kursy kwalifikacyjne zgodne z treściami programowymi przedmiotu.

§ 6. W roku szkolnym 1997/1998 w semestrze II przeznaczają się na realizację przedmiotu następującą liczbę godzin:

- 1) w klasie V—VII szkoły podstawowej — 2 godziny (w tym po 1 godzinie, z podziałem na grupy chłopców i dziewcząt),
- 2) w klasie VIII szkoły podstawowej — 3 godziny (w tym po 1 godzinie, z podziałem na grupy chłopców i dziewcząt),
- 3) we wszystkich klasach szkół ponadpodstawowych — 3 godziny, z wyłączeniem klas maturalnych.

§ 7. 1. Publiczne placówki doskonalenia nauczycieli są zobowiązane do prowadzenia programów doskonalenia i doskonalenia nauczycieli z zakresu wychowania do życia w rodzinie, w tym wiedzy o życiu seksualnym człowieka.

2. Koordynowanie doskonalenia i doskonalenia nauczycieli powierza się Centrum Metodycznemu Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.

§ 8. Traci moc zarządzenie nr 17 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 września 1997 r. w sprawie wprowadzenia do nauczania szkolnego oraz zakresu treści programowych przedmiotu „Wiedza o życiu seksualnym człowieka” (Dz. Urz. MEN Nr 8, poz. 37).

§ 9. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Minister Edukacji Narodowej: *M. Handke*

Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 kwietnia 1998 r. (poz. 369)

ZAKRES TREŚCI PROGRAMOWYCH PRZEDMIOTU „WIEDZA O ŻYCIU SEKSUALNYM CZŁOWIEKA”

Seksualność nie jest wartością autonomiczną i wyizolowaną; wiąże się z całą strukturą osobowości, z systemem wartości człowieka, strukturą potrzeb, obrazem własnego „ja”, z normami moralnymi i religijnymi, relacjami interpersonalnymi, rolami małżeńskimi, rodzicielskimi i społecznymi. Szkoła jest zobowiązana respektować ten fakt i podawać wiedzę o ludzkiej płciowości w tak rozumianym kontekście całej rzeczywistości człowieka.

Zadania szkoły

1. Wspieranie wychowawczej roli rodziny. Integrowanie działań szkoły i rodziców.

2. Kształtowanie postaw prorodzinnych, prozdrowotnych i prospołecznych.

3. Pomoc w kształtowaniu pozytywnego stosunku do płciowości. Odniesienie płciowości do wartości nadrzędnych, takich jak poszanowanie życia, miłość, małżeństwo, rodzina oraz przyjaźń, akceptacja i szacunek w relacjach międzyosobowych.

4. Pomoc w kształtowaniu dojrzałości psychoseksualnej, która wiąże się z podejmowaniem dojrzałych i odpowiedzialnych decyzji, właściwym przygotowaniem do przyszłych ról małżeńskich i rodzinnych.

5. Uświadomienie roli rodziny w życiu człowieka — promowanie trwałych związków małżeńskich, opartych na miłości, wierności, uczciwości i współpracy.

6. Przekazywanie rzetelnej wiedzy na temat zmian biologicznych, psychicznych i społecznych na różnych etapach rozwoju człowieka, dostosowanej do wieku, potrzeb i poziomu rozwoju ucznia.

Treści programowe

Szkoła podstawowa

Klasa V

- Rola rodziny w życiu człowieka. Podstawowe funkcje członków rodziny z podkreśleniem miejsca dziecka w rodzinie.
- Różnice i podobieństwa między dziewczętami i chłopcami. Identyfikacja z własną płcią. Akceptacja i szacunek dla ciała. Prawo człowieka do intymności, możliwości i formy jej ochrony.
- Wiedza o zmianach fizycznych, psychicznych i społecznych okresu dojrzewania; higiena fizyczna i psychiczna okresu dojrzewania.
- Podstawowa wiedza dotycząca budowy i funkcjonowania układu rozrodczego człowieka; odmienność ról kobiety i mężczyzny; ciąża i rozwój dziecka przed urodzeniem; poród.

Klasa VI

- Różne sposoby okazywania uczuć. Istota koleżeństwa i przyjaźni; wzajemny szacunek, udzielanie sobie pomocy, współpraca, empatia. Miłość w rodzinie.
- Niepokoje okresu dojrzewania: zróżnicowane indywidualne tempo rozwoju, niestabilność emocjonalna, miesiączkowanie, polucje.
- Własna intymność fizyczna i psychiczna; dobrze rozumiana wstydlivość jako wartość chroniąca intymność w dziedzinie seksualnej; postawy asertywne.
- Mass media — umiejętne korzystanie. Zasady i kryteria wyboru czasopism, książek, filmów.
- Odpowiedzialność za własny rozwój — samowychowanie.

Klasa VII

- Budowa prawidłowych relacji z rodzicami. Konflikt pokoleń: przyczyny i sposoby rozwiązywania konfliktów.
- Relacje międzyosobowe i ich znaczenie. Przyjaźń, zakochanie, miłość; miłość młodzieńcza, miłość dojrzała — rozróżnianie pojęć.
- Podstawowe informacje o rozwoju seksualnym człowieka: tożsamość płciowa — kobiecość i męskość. Główne funkcje płciowości: wyrażanie miłości oraz rodzicielstwo.
- Typowe problemy okresu dojrzewania: ich objawy, sposoby radzenia sobie z nimi, pomoc w rozeznaniu

ni sytuacji wymagających porady lekarza lub innych specjalistów; problemy napięć seksualnych i masturbacji. Różnice w rozwoju psychoseksualnym dziewcząt i chłopców; postawy i wzajemne oczekiwania.

Klasa VIII

- Wartość rodziny w życiu człowieka; podstawowe funkcje rodziny. Rola poszczególnych członków rodziny; wzajemne relacje; odpowiedzialność wszystkich za atmosferę panującą w rodzinie.
- Pojęcie miłości — wieloaspektowość i wieloznaczność. Pierwsze fascynacje, zauroczenie, miłość platoniczna, miłość dojrzała. Całościowe ujęcie działania seksualnego wyrażające się związkiem pomiędzy aktywnością seksualną a miłością i odpowiedzialnością; krzywda związana z przedmiotowym traktowaniem człowieka w dziedzinie seksualnej jako konsekwencja każdego innego ujęcia ludzkiej seksualności.
- Zagrożenia okresu dojrzewania: presja seksualna, pornografia, uzależnienia i sposoby radzenia sobie z presją rówieśników i otoczenia.
- Płodność — wspólną sprawą kobiety i mężczyzny. Prawa rządzące ludzką płodnością; cykl owulacyjny, naturalny rytm płodności. Początek życia człowieka; rozwój dziecka przed urodzeniem, przebieg i higiena ciąży, poród, naturalne karmienie. Szacunek dla ludzkiego życia od chwili poczęcia.
- Planowanie rodziny; naturalne metody rozpoznawania płodności a antykoncepcja. Aspekt zdrowotny, psychologiczny i moralny.
- Potrzeba podporządkowania popędów wyznawanym wartościom moralnym i duchowym. Zasady umiejętnego korzystania ze środków audiowizualnych.
- Choroby przenoszone drogą płciową. AIDS. Drogi przenoszenia zakażenia. Profilaktyka.

Szkoły ponadpodstawowe

Zakres treści programowych uwzględnia rozwój psychofizyczny uczniów.

- Rozwój człowieka: przed urodzeniem, narodziny. Faza niemowlęca, wczesnodziecięca, przedpokwitaniowa, dojrzewania, młodości, wieku średniego, wieku późnego (ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju psychoseksualnego).
- Dojrzewanie: uwarunkowania biologiczne i społeczne. Rozumienie i akceptacja kryteriów dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej. Higiena okresu dojrzewania. Napięcie seksualne. Trudności, problemy okresu dojrzewania i sposoby radzenia sobie.
- Wartości związane z płciowością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo. Znaczenie odpowiedzialności w przeżywaniu własnej płciowości i budowaniu trwałych więzi.

- Istota seksualności człowieka. Aspekty seksualności: biologiczny, emocjonalny, duchowy. Integracja seksualna. Budowanie więzi (miłości) i prokreacja jako cele płciowości.
- Różnice w przeżywaniu miłości między chłopcem i dziewczyną. Różnice w seksualności kobiety i mężczyzny. Komplementarność płci — wzajemne dopełnianie się płci w dziedzinie fizycznej, psychicznej, duchowej i społecznej. Rozumienie, akceptacja i szacunek dla osób płci odmiennej. Potrzeba pełnej akceptacji własnej seksualności; osiąganie tożsamości seksualnej.
- Zakłócenia i trudności w osiąganiu tożsamości płciowej. Brak akceptacji własnej płci. Lęki homoseksualne a rzeczywiste skłonności homoseksualne; przyczyny. Możliwości pomocy w pokonywaniu trudności związanych z tożsamością płciową.
- Inicjacja seksualna i jej uwarunkowania. Następstwa przedwczesnej inicjacji seksualnej. Argumenty biomedyczne, psychologiczne i moralne za inicjacją w małżeństwie. Współżycie seksualne źródłem trwałych zobowiązań moralnych i psychicznych.
- Niebezpieczeństwa związane z niedojrzałym działaniem seksualnym: nieprawidłowy rozwój psychoseksualny, zranienia emocjonalne, uzależnienia seksualne, przedwczesne rodzicielstwo.
- Choroby przenoszone drogą płciową i AIDS. Znajomość najważniejszych chorób przenoszonych drogą płciową i sposobów ich przenoszenia. Profilaktyka.
- Istota miłości. Etapy rozwoju miłości: zakochanie, miłość młodzieńcza, miłość dojrzała. Kryteria dojrzałej miłości: pragnienie dobra drugiego człowieka, brak egoizmu, gotowość do wyrzeczeń, pełna akceptacja kochanego człowieka z poszanowaniem jego osobistej wolności. Rodzaje miłości. Miłość jako proces dynamiczny, wymagający przygotowania do niej, pielęgnowania jej, stałej pracy dla dobra związku.
- Zaburzenia w rozwoju miłości: niedojrzałość, egoizm, brak zrozumienia istoty miłości, brak odpowiedzialności, zazdrość, nieumiejętność okazywania uczuć.
- Biologia prokreacji; psychofizjologia procesów rozrodczych. Cykl owulacyjny i nauka obserwacji cyklu jako wprowadzenie do naturalnego planowania rodziny.
- Metody naturalnego planowania rodziny i ich skuteczność. Aspekt ekologiczny, psychologiczny i etyczny stosowania naturalnego planowania rodziny. Prezentacja wybranej metody: metody owulacyjnej Billingsa, termicznej, objawowo-termicznej.
- Metody i środki antykoncepcyjne i wczesnoporonne: różnice w działaniu; skuteczność, skutki uboczne; aspekt zdrowotny, psychologiczny i moralny ich stosowania.
- Świadomość własnej płodności i akceptacja płodności drugiej osoby oraz wspólna odpowiedzialność za płodność jako jeden z warunków prawidłowej więzi małżeńskiej.
- Odpowiedzialne rodzicielstwo integralnym elementem dojrzałej seksualności. Ojcostwo i macierzyństwo jako dopełnienie więzi małżeńskiej. Adopcja. Ojcostwo i macierzyństwo w wymiarze duchowym. Wartość życia samotnego. Samotne macierzyństwo i ojcostwo.
- Nie planowane poczęcie dziecka; sposoby szukania pomocy w sytuacjach trudnych.
- Aborcja — zagrożenia dla zdrowia fizycznego i psychicznego; wymiar medyczny, psychiczny i moralny.
- Wiedza na temat przebiegu i higieny ciąży, rozwoju prenatalnego dziecka, porodu i naturalnego karmienia. Czynniki wpływające pozytywnie i negatywnie na poczęcie i rozwój dziecka. Rola szkoły rodzenia w przygotowaniu do porodu; poród rodzinny.
- Rola więzi matki z dzieckiem w pierwszym okresie życia dziecka. Dialog od poczęcia. Rola ojca w czasie oczekiwania na dziecko, w okresie porodu i w opiece nad noworodkiem.
- Wartość małżeństwa. Rola męża i żony w małżeństwie. Rola małżeństwa i rodziny w życiu osobistym człowieka oraz w życiu społecznym. Wybór współmałżonka: kryteria, trudności. Życie małżeńskie i rodzinne a doświadczanie ludzkiego szczęścia.
- Uwarunkowania rozwoju więzi małżeńskiej; dialog i komunikacja w małżeństwie, wierność i zaufanie, umiejętność okazywania czułości i szacunku, pielęgnowanie wzajemnych relacji, umiejętność rozmowy na tematy intymne, dbałość o wzajemną atrakcyjność.
- Konflikty w rodzinie. Przyczyny konfliktów na poszczególnych etapach rozwoju małżeństwa i rodziny. Zasady konstruktywnego rozwiązywania konfliktów (mediacja, negocjacje).
- Zagrożenia społeczne i cywilizacyjne, jakim podlega współczesna rodzina: m.in. agresja, przemoc, alkoholizm, rozwód, separacja.
- Zaburzenia w sferze seksualnej. Przemoc i przestępstwa seksualne; możliwości zapobiegania, sposoby obrony. Informacja o ośrodkach pomocy psychologicznej i medycznej.
- Wychowanie dzieci w rodzinie; miłość macierzyńska i ojcowska; znaczenie prawidłowych postaw rodzicielskich dla rozwoju dziecka. Wzajemna miłość rodziców istotnym czynnikiem kształtowania się tożsamości seksualnej dziecka i jego pojęć o życiu małżeńskim i rodzinnym. Wychowanie seksualne dzieci obowiązkiem rodziców.
- Prawodawstwo dotyczące rodziny. Podstawowe akty prawne. Prawa i obowiązki małżonków i rodziców. Obowiązki państwa wobec rodziny.